gyakran csak egyetlen szó vagy rövid mondat visszatérése teremti meg, ekkor hirtelen, egyszerre válik érthetővé az egész elbeszélés, az irodalom, az időbeli művészet ezzel mintegy térbelivé válik, mint a képzőművészetek. Ennek a technikának talán legtökéletesebb megvalósítása az *Epitaph für Pinnau* c. novella, amely egy Kant által adott ebéd leírása. A novella első részében felbukkanó Swedenborg háza előtti tűz-meghajlás a későbbiekben Kant előtti tüzes meghajlásként tér vissza, s ezzel Kant, *A tiszta ész kritikájá*nak írója válik misztikus filozófussá, míg a novella másik szereplője, Hamann, „az észak mágusa" mint igazi racionalista jelenik meg. Így lesz ebből az írásból vallomás Hamannról, akit Bobrowski mesterének tartott Klopstock és a XVIII. század más írói mellett.

Ez az elbeszéléskötet volt Bobrowski életében megjelent utolsó könyve. A mai német irodalom legjobbjai közé tartozó költő 1965. szeptember 2-án meghalt. Egész életművének kritikai felmérése még meg sem kezdődhetett, hiszen maga az életmű sem áll teljességében előttünk. Berlinben és Stuttgartban csak néhány hónappal ezelőtt adták ki hátrahagyott regényét *Litauische Claviere* címmel, és az új Klaus Wagenbach kiadó ez évi tervei között — a neves kritikus vállalkozása céljául a keleti és nyugati német irodalom kapcsolatainak erősítését tűzte ki — egy posztumusz Bobrowski-verseskötet is szerepel.

BERNÁTH ÁRPÁD

J. Bobrowski magyarul olvasható művei:
Versek: Nagyvilág 1963. 3. sz. 1964. 10. sz.
Huszadik századi német költők. Bp. 1966. Európa.
Élet és Irodalom 1965. júl. 24.
Regény: Levin malma. Bp. 1966. Európa.

JOHANNES BOBROWSKI

FÖLIDÉZÉS

Vilna,
tölgy, te, —
nyírfáim,
Novgorod —
Egykor az erdőkben fölrepült
tavaszaim kiáltása, napjaim
lépte elkongott a folyó felett.

Ó, az a tiszta
ragyogás, elajándékozott
nyár-csillagfény, a tűznél
megguggol a mesemondó,
kik éjhosszat figyelték, az ifjak
magára hagyták.

Egyedül fog most énekelni:
A sztyeppéken
átvonulnak a farkasok, a vadász
sárga kőre talált,
hold fényén fölragyogott.

Szent test úszik,
egy hal,
ősi völgyeken át, még erdős
völgyeken át az apáknak
még fölhangzik a hangja:
Üdvözöld az idegeneket.
Te is idegen leszel, Nemsokára.

A FOLYÓNÁL

Jöttél
*a hold-úton, Ostra Bramától**
jöttél lefelé, az ősi kép
ragyogásától, köténybe
rejtetted karjaidat. Az úton
jöttél a folyóhoz.

Esti csillogás, a por
elmúló fáradalma,
mindig széldöntött törzsek alatt
és beletűnve a fecskerepülésbe.

Leány,
pillantásod a nádasból.
Hívtalak hosszú napon át.
Töltsd meg kezeim homokkal,
a nedveset akarom, a súlyosat.
Most szívjuk be mélyebbre a sötétséget.

A folyó fölé lestem én?
Madár után vagy lent
mélyvízi halat? „Szerelmem, mindig
csobbanást hallok s odafent
szárnycsapást. Ne hagyj el engem."

LEMONDÁS

Tűz,
vér hívószava:
a szép ember. És mint alvás
az elmúlt, álmok
folyókon lefelé,
vizeken,
vitorlátlanul az áramokban.

Síkságok — az elvesztett
falvak, erdőszélek.
És a levegőben
vékony füst,
meredek.

Egykor
duzzadt ajkakkal
jött Perkun, szakállában egy tollal,
jött a jávorszarvas patája nyomán,
a dadogó jött,
folyamokon lépdelt, sötétséget
vont, halászhálót, maga után.

Ott
voltam én. Az ősi korban.
Új sosem kezdődött. Férfi vagyok,
egytestű asszonyával,
ki gyermekeit fölneveli
egy félelem nélküli kornak.

(Veress Miklós fordításai)

* Ostra Brama — kapu Vilnában, régi zarándokhely csodatevő Mária-képpel.